

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה סו: דיני צוואה לקריאת שמע (9):

הרחקה ממים הרעים וממי משרה

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה סו: דיני צואה לקריאת שמע (9): הרחקה ממים הרעים וממי משרה

*

רקע

סוגייתנו עוסקת בגדרי הרחקה ממים הרעים וממי משרה. וניתן ללמוד ממנה אם דין הרחקה הוא מצואה בלבד או מכל דבר טינוף.

מקורות

א. גמ' כב: משנה

גמ' כה: "ולא יתכסה לא במים הרעים... עד שיטיל לתוכן מים ויקרא"

ב. טור סי' פו

פירוש המשנה לרמב"ם פ"ג מ"ה, "ומים הרעים... ומן הצואה ארבע אמות"

רמב"ם הל' קריאת שמע פ"ב ה"ז

ג. שו"ע סי' פו, ומשנה ברורה

טור אורח חיים סימן פו

הרוחץ במים סרוחים או במי משרה ששורין בהן פשתן או קנבוס - לא יתכסה בהן ויקרא, ואסור לקרות כנגדן כמו כנגד הצואה - לפניו כמלא עיניו, ואחריו ארבע אמות ממקום שכלה הריח.

פירוש המשנה לרמב"ם פ"ג מ"ה

ומים הרעים, מים הסרוחים. ומי משרה, משרת הפשתן. ואמרו עד שיטיל לתוכן מים, אינו מוסב על מים הרעים ומי המשרה, אלא מוסב על מי רגלים שגם עליהם נופל שם מים הרעים, אבל המים הסרוחים ומי משרת הפשתן לא יתכסה בהם כלל ואפילו הטיל לתוכם מים. אבל מי רגלי אדם אחד שלפעם אחת, אם הטיל לתוכם רביעית מים מותר לקרות קרית שמע והוא עמהם במקום אחד בתוך ארבע אמות, ויהיה ענין משנה זו כך: אבל לא יתכסה במים הרעים ובמי המשרה, ולא יקרא כנגד מי רגלים עד שיטיל לתוכן מים, וכמה ירחיק מהן אם לא הטיל לתוכן מים ומן הצואה, ארבע אמות.

הסבר הסוגיה

לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים, וכמה ירחיק

מהן ומן הצואה - ד' אמות. [משנה כב:]

המשנה אומרת שניתן לקורא קריאת שמע להתכסות במים הרעים ובמי משרה כשמטיל לתוכם מים. הגמ' מקשה שלמשנה אין ביאור, שהרי לא ניתן להטיל כמות כה גדולה של מים כדי לבטל את המים הרבים שמתכסה בהם, ולכן אומרת הגמ' שיש לפרש את המשנה

כך: לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל, ואם יש מי רגלים בד' אמותיו, מטיל בהם מים וקורא.

נחלקו הראשונים כיצד להסביר את המשך המשנה, "וכמה ירחיק מהן ומן הצואה - ד' אמות":

מדברי הרא"ה [ד"ה ולא יתכסה] והטור [סי' פו] מוכח שהם מפרשים: "וכמה ירחיק ממים הרעים וממי המשרה וממי רגלים ומן הצואה, ד' אמות". הרמב"ם [בפירוש המשנה פ"ג מ"ה] מפרש: "וכמה ירחיק ממי רגלים ומן הצואה, ד' אמות". לדעת הרא"ה והטור יש חיוב הרחקה גם ממים הרעים וממי משרה, ולדעת הרמב"ם יש חיוב הרחקה מצואה וממי רגלים, ואין חיוב הרחקה ממים הרעים וממי משרה [לפיכך הרמב"ם מביא את איסור ההתכסות במים הרעים ובמי משרה בפרק ב (ה"ז), ולא בפרק ג הדין בגדרי הרחקה מצואה].

מחלוקת הראשונים היא לשיטתם¹. הרא"ה, הטור ורוב הראשונים סוברים שיש חיוב הרחקה מכל דבר שריחו רע, ולכן הם מפרשים שאסור להתכסות במים הרעים ובמי משרה מפני החיוב להרחיק מהם. הרמב"ם סובר שאין חיוב הרחקה מדבר שריחו רע אלא מצואה ומי רגלים בלבד², ולפיכך הוא מפרש שאיסור ההתכסות במים הרעים ובמי משרה אינו נובע מחיוב ההרחקה מהם.

הרא"ה [ד"ה ולא יתכסה] והטור [סי' פו] צועדים צעד נוסף ולדעתם דין מים הרעים ומי משרה כצואה ממש, וצריכים להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח. ניתן לחלוק על תוספת זו, ולסבור שיש חובת הרחקה ממים הרעים וממי משרה אך אינם כצואה, ומרחיקים מהם עד מקום שכלה הריח בלבד³.

סיכום

לדעת רוב הראשונים יש חיוב הרחקה מכל דבר שריחו רע, לדעת הרמב"ם יש חיוב הרחקה מצואה ומי רגלים בלבד, ויש איסור להתכסות בדבר שריחו רע.

הלכה

השו"ע [סי' פו] פוסק כטור, שיש להרחיק ממים הרעים ומי משרה כמו שמרחיקים מצואה. זאת אומרת שמרחיקים לפנינו כמלא עינינו ולאחורינו ד' אמות ממקום שכלה הריח [משנה ברורה סק"ג].

¹ עיין לעיל עמ' 275.

² עיין בבית יוסף [סי' פו ד"ה הרוחץ] המדייק כך מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה, ובכל זאת מעלה אפשרות שהרמב"ם מודה שיש חיוב הרחקה מדבר שריחו רע.

³ עיין מגן אברהם [סי' עט סק"ג] הסובר שאין מרחיקים מצואת כלבים שנתן לתוכה עורות ד' אמות, אלא רק עד מקום שכלה הריח.